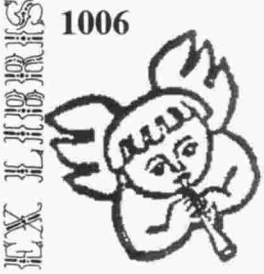


1006



Δήμητρα Κολλιάνου
«Το πρόσωπο του ουρανού»
Εκδόσεις Πατάκη
Φεβρουάριος 2013

Στην πεζογραφική σοδειά της περσινής χρονιάς, σταθερό στοιχείο της υπόθεσης εκτενέστερων και συντομότερων έργων αποτελεί η τρέχουσα κρίση. Σε ορισμένες περιπτώσεις, προβάλλει ως το κυρίως θέμα, συχνότερα αναφέρεται δευτερευόντως, ως παράγων, λιγότερο ή περισσότερο, καθοριστικός στη ζωή των ηρώων. Γενικότερα, φαίνεται να ορίζει το φόντο, στο οποίο εκτυλίσσονται όλα μυθιστορήματα και διηγήματα τοποθετούνται σε παροντικό χρόνο. Παρουσιάζεται σαν το αναπόφευκτο πλαίσιο, μέσα από τη στερεότυπη μορφή, που της έχουν δώσει ο Τύπος και η τηλεόραση, με την έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις. Η Δήμητρα Κολλιάνου, χωρίς να βιάζεται, διατηρώντας τους συγγραφικούς της ρυθμούς, ένα βιβλίο περίπου ανά τριετία, έγραψε και αυτή ένα μυθιστόρημα συνυφασμένο με την κρίση. Μόνο που, στο δικό της βιβλίο, η κρίση δεν περιορίζεται στις ελληνικές της διαστάσεις. Το κέντρο του μυθιστορηματικού της χώρου μένει τοποθετημένο στην Αγγλία, ειδικότερα, όπως και στις προηγούμενες ιστορίες της, στη βορειοανατολική πλευρά της χώρας. Εκεί εγκαταστάθηκε πριν δώδεκα χρόνια η ηρωίδα της για σπουδές και εκεί παραμένει. Αλλάζει μόνο η πόλη, καθώς η κατοικία μεταφέρεται λίγο νοτιότερα, από το Εδιμβούργο στις δίδυμες πόλεις, Νιούκασλ και Σάντερλαντ. Η μυθολογία, ωστόσο, δεν εμπλουτίζεται από τα χαρακτηριστικά των βρετανικών πόλεων, που επιλέγονται. Για παράδειγμα, οι συγκεκριμένες δυο πόλεις φαίνεται να προτιμώνται για τις ανάγκες της πλοκής, λόγω της γεινιότητας τους, και όχι για την ιστορία και τη φυσιογνωμία τους, όπως η αναμεταξύ τους διαμάχη, που κρατάει από τον 16ο αιώνα, μεταλλασσόμενη στο ενδιάμεσο από οικονομική σε ποδοσφαιρική.

Το βασικό στοιχείο, που προσελκύει το ενδιαφέρον στα βιβλία της Κολλιάνου, είναι η ηρωίδα της. Πιθανώς να συνιστά χαρακτηριστικό των εφήβων να διαλέγουν τα αγαπημένα τους αναγνώσματα με βάση τους ήρωές τους και να μένουν προσκολλημένοι σε αυτά, ανυπομονώντας να διαβάσουν τις καινούριες περιπέτειες του πρωταγωνιστή, ιδιαίτερα όταν ο συγγραφέας τον παρακολουθεί να μεγαλώνει και να μεταβάλλονται τα προβλήματα και οι καταστάσεις που αντιμετωπίζει. Κάποτε, όμως, ισχύει το ίδιο και για τους ενήλικες, τουλάχιστον όσους έχουν τάση ταύτισης με χαρακτήρες συγκεκριμένου τύπου. Ακριβολογώντας, η εν λόγω ηρωίδα δεν παραμένει η ίδια. Αλλάζει όνομα, καθώς και άλλα χαρακτηριστικά, αν και γενικώς, ελάχιστα ή και ανύπαρκτα είναι οι πληροφορίες για την εξωτερική της εμφάνιση. Εκείνο, που παραμένει αμετάβλητο και απλώς, εμπλουτίζεται με περισσότερες λεπτομέρειες, ώστε να προβάλλει ενκρινέστερα η ιδιαιτερότητά του, είναι ο χαρακτήρας της. Ευθύς εξ αρχής, παρουσιάζεται συναισθηματικά ανασφαλής, με όλα τα συνακόλουθα στους τρόπους συμπεριφοράς, τα οποία, όμως, φανερώνονται, σιγά σιγά, μέσα από τις νέες δυσκολίες, που παρουσιάζονται, οικοδομώντας αργότερα ένα αναγνωριστικό τύπο. Η ηρωίδα της Κολλιάνου μνησκάει συνεχώς όσα της συμβαίνουν, διυλίζοντας συμπεριφορές προς αναζήτηση κινήτρων και προθέσεων. Με μειωμένη αυτοεκτίμηση, εξαρτάται σχεδόν παθολογικά από τη γνώμη των άλλων, επιζητώντας επιβεβαίωση και τρέμοντας την απόρριψη. Κάπως έτσι καταλήγει να χάνει την προσωπικότητά της, ετεροπροσδιοριζόμενη από τον σύζυγο, τον εραστή ή και κάποιο φιλικό πρόσωπο. Κι αν πρώτη αυτή τορπιλίζει τη συζυγική σχέση με την εύρεση εραστή, ο τρόπος που συγκαλύπτει την παρασπονδία της δεν είναι παρά μια επιπλέον ένδειξη της ανωριμότητάς της.

Πολλαπλό αφηγηματικό αρχιτεκτόνημα



Για μια παρόμοια ηρωίδα, η καλλιέργεια νέων σχέσεων αλλά και η διατήρηση, κυρίως η διακοπή, των παλαιών δεσμών προσλαμβάνουν διαστάσεις περιπέτειας, με εκείνη μετέωρη ανάμεσα σε ακραίες συμπεριφορές ενδοτικότητας και επιθετικότητας ή, ηρώδερα, καχυποψίας. Στο καινούριο μυθιστόρημα, η ηρωίδα έχει φθάσει αισίως τα τριάντα οκτώ και οι προβληματικές καταστάσεις, που αντιμετωπίζει, συμβαδίζουν με την ηλικία της. Υπάρχει και πάλι σύζυγος, Άγγλος. Μόνο που, μετά δεκαπενταετή συμβίωση, μετρώντας και την προγαμιαία στην Αθήνα, όπου και είχαν γνωριστεί, η σχέση κλυδωνίζεται. Εκείνος εγκαθίσταται προσωρινά σε άλλο τόπο, ενώ επικρέμαται η απειλή του οριστικού χωρισμού. Εδώ, όμως, οι νέες περιπέτειες οφείλονται, κυρίως, στο δεκάετη γιο. Σχέση, έτσι κι αλλιώς, προβληματική λόγω της ηλικίας του, που γίνεται ακόμη δυσκολότερη για μια φύσει ενοχική μητέρα, η οποία νιώθει δυσάρεστα με την παραμικρή πρωτοβουλία. Σε αυτήν την πυρηνική οικογένεια, προστίθεται και πάλι η μητέρα της ηρωίδας, όπου, όμως, σκιαγραφείται ένας κάπως διαφορετικός τύπος. Για τις ανάγκες της μυθολογίας, διακατέχεται από "κατοχικά σύνδρομα", καταλήγοντας περισσότερο προστατευτική όσο και καταπιεστική, με μόνιμο χαρακτηριστικό το σχεδόν αδύνατο της συνεννόησης κόρης και μητέρας. Σε αντίθεση, με τον γεμάτο κατανόηση πατέρα, αποθανόντα στο παρόν της αφήγησης, όπως και τα περσικά της, για τους οποίους επινοείται ένα τραγικό ιστορικό. Από ψυχολογικής άποψης, πιθανώς και αναγκαίο, για να αιτιολογηθεί ο ακαταστάλακτος, καταπιεσμένος, αλλά και συναισθηματικά ανασφαλής, σύζυγος.

Σε τρίτο πρόσωπο ο κυρίως κορμός της αφήγησης, μοιράζεται στον ενδιάθετο λόγο των δυο εσωστρεφών συζύγων, όπου φανερώνεται η εκατέρωθεν αλληλοεξάρτηση, χωρίς να δίνεται οριστική λύση στην αναμεταξύ τους συναισθηματική εκκρεμότητα. Αυτό το ανοιχτό τέλος, που η συγγραφέας προτιμά στις ιστορίες της, αφαιρεί την έκπληξη της ανατροπής. Ίσως, όμως, και να μην χρειάζεται σε ένα μυθιστόρημα με τόσα θεματικά ευρήματα. Κατ' αρχάς, μια υπόθεση, που στρέφεται ποιηλοτρόπως γύρω από τα σύννεφα, ξεκινώντας από το όνομα της ηρωίδας. Μια Νεφέλη, που μπορεί να μην έτεκε, όπως η μυθολογική, Κένταυρος, αλλά ο γιος της δεν απέχει και πολύ από ένα τερατάκι τύπου Χάρι Πότερ. Μια Νεφέλη, που συνήθισε να ζει κάτω από έναν μόνιμος νεφελώδη ουρανό, ενώ απειλητικά σύννεφα πληθαίνουν στη ζωή της. Αντά, όσο αφορά το στενά υπαρξιακό και κοινωνικό χαρακτήρα πλαίσιο. Το μυθιστόρημα, ό-

μως, εμφανίζεται περισσότερο φιλόδοξο, καθώς αναμειγνύει στο μύθο σύγχρονους εφιάλτες. Ξεκινώντας από τα σύννεφα, μέρος της μυθολογίας αναφέρεται στις επεμβάσεις, που επιχειρούνται στα καιρικά φαινόμενα, τόσο για καλούς όσο και για δόλιους σκοπούς, όπως ο ψεκασμός των νεφών με δηλητηριώδη χημικά για την εκκαθάριση ανεπιθύμητων πληθυσμών.

Αυτήν την οικουμενική προβολή την επιτυγχάνει με την παρεμβολή, εναλλάξ με τα κεφάλαια του κυρίως κορμού, κεφαλαίων από το μυθιστόρημα, που συγγράφει ο πανεπιστημιακός σύζυγος της Νεφέλης, όταν τον απολύουν. Συνολικά δέκα εφτά, τα δέκα τέσσερα με τίτλους, τα υπόλοιπα τρία ενσωματωμένα στη διήγησή του, παρουσιάζονται να έχουν ως πρότυπο τη μυθιστορηματική άλυσσο του «Χάρι Πότερ». Από εκεί δανείζεται ο επίδοξος συγγραφέας τα ονόματα των ηρώων του, και σε μια προσπάθεια συνομιλίας με τα αναγνώσματα του γιου του. Τελικά, ωστόσο, αυτό το μίνι μυθιστόρημα παραπέμπει περισσότερο στους αδιέξοδους κόσμους του Όργουελ, λειτουργώντας σαν μια δυστοπία ενός όχι και τόσο μακρινού μέλλοντος.

Όσο για τα σύννεφα ως ένα από τα κεντρικά μοτίβα του μυθιστορηματικού, δεν αποκλείεται η συγγραφέας να πήρε την ιδέα από το προ εξαιτίας αγγλικό μπεστ σέλερ «The cloudspotter's guide». Το βιβλίο μεταφράστηκε στα ελληνικά, αλλά δεν μίλησε στα εντόπια, παρά την παραλαγή στην απόδοση του τίτλου, «Οδηγός του ανέμελου παρατηρητή των νεφών», σε μια απόπειρα να δοθεί ένας ανάλαφρος τόμος στον ονοματολογικό φόντο. Της συγγραφέως, πάντως, δεν θα της χρειάστηκε ένας τόσο διεξοδικός οδηγός ούτε για το εγκιβωτισμένο ούτε για το κυρίως μυθιστόρημα. Στο πρώτο, γιατί το βάρος δίνεται στις πρακτικές δυσκολίες των χειριστών ενός ανεμόπτερου βομβαρδιστικού νεφών και λιγότερο στις συναισθηματικές τους μεταπτώσεις, όταν αντικρίζουν τις ποιητικές νεφών. Και στο δεύτερο, γιατί τα νέφη γίνονται μεν θέμα συζήτησης, με αφορμή τον γιο, που γράφει εκθέσεις αντιγράφοντας τον πατέρα του, καθώς και χάρις σε έναν πρόσθετο ήρωα, κανέναν, όμως, δεν πείθει για παθιασμένους παρατηρητές νεφών.

Στα βιβλία της, η Κολλιάνου επαναλαμβάνει ορισμένες σπινές, όπως, λ.χ., οι κομμοκοραγικές σε οδοντιατρείο, καθώς και κάποια μυθολογικά τεχνάσματα. Ένα από αυτά είναι η εμπλοκή στην υπόθεση μιας ηρωίδας εκτός οικογενειακού περιβάλλοντος, που λειτουργεί ως καταλύτης στις όποιες εξελίξεις. Στη νουβέλα «Λώρος» του προηγούμενου βιβλίου, επρόκειτο για μια δυναμική γυναίκα, που

συμβιώνει με τη σύντροφό της και αναλαμβάνει το ρόλο του πατέρα κατά την εγκυμοσύνη της. Εδώ, είναι μια εξίσου αυτάρκης και δυναμική προσωπικότητα, που παρουσιάζεται ως "συλλέκτρια νεφών". Αυτό σημαίνει, όπως εξηγεί, ότι φωτογραφίζει σύννεφα και καταγράφει ποια είδη βλέπει. Καμία ομοιότητα, ωστόσο, με τον Γιαπωνέζο ήρωα του γαλλικού μπεστ σέλερ, «La theorie des nuages», με τον οποίο έσπευσε να την συγκρίνει βιβλιοπαρουσιαστής. Κι αυτό, όχι γιατί δεν συλλέγει και εκείνη οτιδήποτε έχει σχέση με την παρατήρηση των νεφών, αλλά γιατί την συγγραφέα δεν φαίνεται να την απασχολεί το πλάσμα ενός ιδιαίτερου ήρωα, όπως ο έμμονος, ίσως και ρομαντικός, χαρακτήρας ενός παρόμοιου παρατηρητή και φωτογράφου νεφών. Αρκείται σε μια κάπως παράξενη παρουσία, με την οποία γεφυρώνει τα τρία τμήματα του μυθιστορηματικού της αρχιτεκτονήματος. Το κυρίως σώμα, το μίνι μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας και ένα τρίτο, εγκιβωτισμένο υπό τη μορφή ενός εκτενούς κεφαλαίου. Κατά κάποιο τρόπο, αυτό το τελευταίο εμφανίζεται συμμετρικά προς το έτερο εγκιβωτισμένο, καθώς αναφέρεται στο παρελθόν. Συγκεκριμένα, στη Μάχη της Κρήτης. Πρόκειται για μια ακόμη εξιστόρηση, αλλά, καταγεγραμμένη πενήντα χρόνια αργότερα από Βρετανό στρατιώτη, που φωτίζει τη λιγότερο γνωστή πτυχή για την εκκένωση της νήσου από τα βρετανικά στρατεύματα.

Παρά την προσπάθεια σύνδεσης των τριών επιμέρους μυθολογιών, το μυθιστόρημα διατηρεί αποσπασματικό χαρακτήρα, ενώ ο κυρίως κορμός μπορεί να λειτουργήσει και αυτοτελώς. Σε αυτόν σκιαγραφείται η περίοδος της κρίσης. Ξεκινώντας η συγγραφέας από την περιγραφή της σημερινής τάξης πραγμάτων στην Αγγλία, της οποίας κάποιες πλευρές αποτυπώνονται και στο προηγούμενο βιβλίο της, δίνει μια εικόνα για το πώς βιώνει τις συνέπειες της κρίσης ο πανεπιστημιακός χώρος. Περιγράφει δομικές αλλαγές και νοσηρές μεταλλάξεις στις νοοτροπίες διευθυντικών στελεχών και διδασκόντων. Όσο για την ελλαδική κρίση, η εικόνα αποβαίνει στερεότυπη, καθώς σκιαγραφείται μέσα από τις οικονομικές δυσκολίες της συνταξιούχου μητέρας και τον απαξιωτικό τρόπο αντιμετώπισης των Ελλήνων στην γηραιά Αλβιανία. Πέραν της κρίσης, μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι προσπάθειες του συζύγου της Νεφέλης για την έκδοση του βιβλίου του, καθώς όλα αυτά γύρω από τους λογοτεχνικούς ατζέντηδες και τα κριτήρια επιλογής των προς έκδοση βιβλίων, αργά ή γρήγορα, θα έρθουν και σε εμάς. Ή, μήπως, έχουν ήδη έρθει; Όπως και να έχει, συγκρατούμε μια φράση, μάλλον χαρακτηριστική, για τον τρόπο, που γίνεται ευρύτερα αντιληπτή η συγγραφή ενός μυθιστορηματος. Ο επίδοξος συγγραφέας διαλογίζεται: "Καλό και σκόπιμο ήταν να βάλει από μόνος του μια προθεσμία λήξης - το χασομέρι ούτε στο γράψιμο έκανε καλό."

Τέλος, τα σύννεφα ενέπνευσαν στην Κολλιάνου τον τέταρτο πρωτότυπο τίτλο της, καθώς αυτά δεν είναι παρά "μια έκφραση στο πρόσωπο του ουρανού". Από την άλλη, ένα μυθιστόρημα εμπνευσμένο από αυτά πρόσφερε μια ευκαιρία να δείξει τη διπλή της ιδιότητα, της γλωσσολόγου και της πεζογράφου. Τα τρία διαφορετικά μυθολογικά πλαίσια επέβαλαν, έστω και στοιχειωδώς, διακριτές μεταξύ τους γλωσσικές διαφορές. Αλλά κάτι τέτοιο θα χρειαζόταν χασομέρι στο γράψιμο, που είναι ούτε σκόπιμο, όπως θα ανέτεινε το πανεπιστημιακό alter ego της Κολλιάνου. Θα μπορούσε, πάντως, να αφαιρεθεί, κατ' εξαίρεση, να την συναρπάσουν τα σύννεφα, όπως εξομολογείται σε συνέντευξη της πώς της συνέβη ποδηλατώντας στην αγγλική εξοχή.

Μ.Θεοδοσοπούλου